

Restrictive and Prescriptive Principles of the Concept of "Explanation Jihad" in the View of Ayatollah Khamenei within the Framework of Soft War

Zahrasadat Ghazizadeh Hashemi

Member of the academic staff of Islamic Azad University, Mashhad branch.

z.s.gh.hashemi@gmail.com

 0000-0000-0000-0000

Abstract

The victory of the Islamic Revolution of Iran in February 1979 led to a wide range of arrogant powers standing against it. Extensive and limited military confrontations, as well as political threats, have failed to harm the revolution due to its high deterrence. However, soft war and cognitive warfare, centered around media tools and cyberspace, have intensified in the past two decades by the global arrogance system led by the United States. In this context, the concept of "Explanation Jihad" (Jihad-e Tabyin) was introduced by Ayatollah Khamenei as a strategy to counter the psychological warfare of the enemy within the framework of soft warfare. In this research, the author seeks to examine the concept of "Explanation Jihad" within the intellectual framework of Ayatollah Khamenei and explain its various dimensions and layers. The research question is: What are the Restrictive and Prescriptive principles of the concept of "Explanation Jihad" in the view of the Supreme Leader of the Islamic Revolution? In response to this question, the following hypothesis is proposed: The Restrictive principles of the concept of "Explanation Jihad" in the view of Ayatollah Khamenei lie in the confrontation based on presenting the correct narrative and confrontation based on raising awareness, while the Prescriptive principle is explanation based on rationality and conveying truths. The method of this article is descriptive-explanatory, and the data collection method is documentary.

Keywords: Supreme Leader of the Islamic Revolution, Soft War, Explanation Jihad, Cognitive Warfare, Soft Warfare, Cyberspace.

مقاله پژوهشی

اصول سلبی و ایجابی مفهوم جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای در چهارچوب جنگ نرم

زهره سادات قاضی زاده هاشمی

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد.

z.s.gh.hashemi@gmail.com

0000-0000-0000-0000

چکیده:

پیروزی انقلاب اسلامی ایران در بهمن ۱۳۵۷ سبب شد طیف گسترده‌ای از کشورهای حاضر در اردوگاه استکبار در مقابل آن قرار بگیرند. نبردهای نظامی گسترده و محدود نظامی و تهدیدات سیاسی به دلیل بازدارندگی بالای انقلاب اسلامی نتوانسته است آسیبی به این انقلاب وارد سازد. جنگ نرم و جنگ شناختی با محوریت ابزارهای رسانه‌ای و فضای مجازی از جانب نظام استکبار جهانی به رهبری آمریکا در دو دهه اخیر اوج گرفته است. در این فضا طرح مفهوم جهاد تبیین توسط آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان راهبردی جهت مقابله با هجمه‌های جنگ روانی دشمن در چهارچوب نبرد نرم‌افزاری مطرح شده است. در پژوهش حاضر نگارنده به دنبال بررسی مفهوم جهاد تبیین در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای و توضیح ابعاد و لایه‌های مختلف آن است. سؤال پژوهش حاضر این است که اصول سلبی و ایجابی مفهوم جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای چیست؟ در پاسخ به پرسش فوق، فرضیه حاضر مطرح می‌شود که اصول سلبی مفهوم جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای عبارت است از مقابله‌جویی مبتنی بر بیان روایت درست و مقابله‌جویی مبتنی بر آگاهی‌بخشی و اصل ایجابی عبارت است از تبیین مبتنی بر عقلانیت و انتقال حقایق. روش مقاله پیش‌رو توصیفی-تبیینی و روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات اسنادی است.

واژگان اصلی: آیت‌الله خامنه‌ای، جنگ نرم، جهاد تبیین، جنگ شناختی، نبرد نرم‌افزاری، فضای مجازی.

دسترسی به مقالات نشریه علمی مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی (Open Access) است.

نشریه علمی «مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی» تحت مجوز بین‌المللی

Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0

Doi: 10.22034/irsj.2025.426940.1020

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی نمی‌باشد.

مقدمه

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و غلبه ملت ایران و رهبران و نخبگان انقلابی بر استثمار داخلی و استعمار خارجی دشمنان انقلاب در قالب تهدیدات سخت‌افزاری (جنگ هشت‌ساله) و نرم‌افزاری به دنبال تضعیف جایگاه انقلاب اسلامی در عرصه داخلی و منطقه‌ای بوده‌اند. آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان ناخدای کشتی انقلاب و دیدبانی که خطرات را همواره رصد و گوشزد می‌کند نسبت به جنگ نرم و جنگ اراده‌ها توسط دشمن به نخبگان و امت جامعه اسلامی هشدار داده‌اند. به دلیل توانمندی بازدارندگی نظامی و منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران خطر حمله نظامی بسیار ناچیز بوده است و حربه جنگ ادراک‌ها پس از پیروزی انقلاب اسلامی در برابر تهاجمات سخت‌افزاری در دهه‌های اخیر در دستورکار نظام استکباری قرار گرفته است.

مفهوم «جهاد تبیین» در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای یکی از مفاهیم کلیدی است و در چهارچوب طرح مفهومی «جنگ نرم» که توسط ایشان بیان شد قرار می‌گیرد. (ملک‌زاده، ۱۴۰۲) مفاهیم دیگری مانند «عملیات روانی»، «جنگ اراده‌ها» و «جنگ شناختی» در قالب همین نبرد نرم‌افزاری و بین‌الذهانی قرار می‌گیرند. ابزارهای حاضر در جنگ نرم و نبرد نرم‌افزاری را می‌توان در فضای مجازی و وسایل ارتباط جمعی خلاصه کرد. جایی که در آن‌ها روایت‌های مختلف درباره یک واقعه انسانی تکثیر می‌شوند. مفهوم جهاد تبیین برآمده از احساس نیاز آیت‌الله خامنه‌ای در بیان و تبیین درست و حقیقی واقعیت‌های موجود است. جایی که استکبار به دنبال سلطه روایت خود و وارونه جلوه دادن واقعیت‌های موجود است.

نگارنده در پژوهش حاضر به دنبال بررسی و مطالعه مفهوم جهاد تبیین است که توسط آیت‌الله خامنه‌ای در چهارچوب جنگ نرم مطرح شده است. از این‌رو بررسی مفهوم جهاد تبیین در سایه مفهوم جنگ نرم با استفاده از رویکرد سلبی و ایجابی موجود در آن محور پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند. سؤال پژوهش حاضر این است که اصول سلبی و ایجابی مفهوم جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای چیست؟ در پاسخ به پرسش فوق، فرضیه حاضر مطرح می‌شود که اصول سلبی مفهوم جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای عبارت است از مقابله‌جویی مبتنی بر بیان روایت درست و مقابله‌جویی مبتنی بر آگاهی‌بخشی و اصل ایجابی عبارت است از تبیین مبتنی بر عقلانیت و انتقال حقایق. روش مقاله پیش رو توصیفی-تبیینی و روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات اسنادی است.

پیشینه پژوهش

در حوزه مطالعات مفهوم جهاد تبیین که توسط آیت‌الله خامنه‌ای مطرح و مورد توجه قرار گرفته است آثار پژوهشی مختلفی نوشته شده است. ندا کاوند و یوسف محمدی مقدم (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان الگوی مفهومی جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای با استفاده از روش تحلیل محتوای سخنان آیت‌الله خامنه‌ای به دسته‌بندی سخنان ایشان در حوزه‌های مختلف فکری پرداخته‌اند. حوزه‌های اقتصادی، اخلاقی و دینی از جمله حوزه‌هایی بوده‌اند که محتوای بیانات ایشان در قالب آن‌ها دسته‌بندی شده‌اند.

شاهکوه و غفاری هسجین (۱۴۰۲) با طرح مسئله چگونگی تعامل بین جهاد تبیین و مطالبه‌گری در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای مقاله خود را ساماندهی پژوهشی داده‌اند. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری مقاله عبارت‌اند از اینکه در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای جهاد تبیین به معنای ادراک ایدئولوژیک انقلاب اسلامی در جامعه و مطالبه‌گری به معنای آرمان خواهی و پویایی مداوم در ایدئولوژی انقلاب اسلامی است.

طاهره حیاتی و محمدحسین حیاتی (۱۴۰۱) در مقاله گستره جهاد تبیین در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای در پژوهشی با طرح سؤال گستره جهاد تبیین در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای چگونه است؟ به پاسخ حاضر رسیده‌اند که جهاد تبیین به‌مثابه یکی از مصادیق جهاد نوعی دفاع است و دفع هجمه دشمن در تحریف حقایق و وقایع. جهاد تبیین به‌تبع گستردگی ابعاد گوناگون دفاع گسترده بوده و تفاوتان با سایر ابعاد دفاع ابزار و روش دفاعیان است. مهربانی و زرگرانی خوازانی (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان واکاوی جهاد تبیین: پژوهشی مبتنی بر تحلیل مضمون در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای در این پژوهش، ۱۵ مضمون اصلی و ۶۰ مضمون فرعی شناسایی شد که در چهار دسته: موضوعات هدف تبیین (اعتقادات دینی، فرهنگ و تاریخ ملی اسلامی، ارزش‌های اساسی، الگوهای رفتاری و دستاوردهای ملی)؛ بایسته‌های تبیین (ماهیت دینی، ماهیت اخلاقی قانونی، ماهیت اجرایی رفتاری)؛ راهبردهای تبیین (مخاطب‌شناسی، استفاده بهینه از ابزار و رسانه، مسئولیت‌پذیری همگان، آموزش و توسعه) و پیامدهای تبیین (حفظ نظام، مشارکت فعالانه ملت، حل مسئله) دسته‌بندی شده‌اند.

ملکزاده (۱۴۰۲) در مقاله کارکردها و پیامدهای جهاد تبیین در بین‌المللی شدن الگوی مقاومت از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای به دنبال پاسخ به سؤال ذیل است جهاد تبیین چه نقشی در

فرامیزی شدن الگوی مقاومت و گسترش آن در عرصه بین‌الملل خواهد داشت و کارکردها و پیامدهای جهانیان از منظر آیت‌الله خامنه‌ای چیست؟ در پاسخ به سؤال فوق، نویسنده مقاله فرضیه ذیل را مطرح کرده است: به دلیل عقلانی و فطری بودن هنجارهای مقاومت اسلامی، جهاد تبیین می‌تواند نقشی تعیین‌کننده در تثبیت و گسترش این هنجارها به‌عنوان یک الگوی جهانی داشته باشد. این امر تحولات مثبت بین‌المللی در مسیر تضعیف ظلم و استبداد را در سطح بین‌الملل در پی خواهد داشت.

نجم‌آبادی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان الزامات و موانع اخلاقی جهاد تبیین در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای با تکیه بر نقش روحانیت به این دستاوردها رسیده است که جهاد در عرصه تبیین مانند هر عرصه‌ای با موانع و آسیب‌های اخلاقی روبه‌رو است؛ از جمله غلبه هوای نفس و ترس از آبرو، مصلحت‌اندیشی، نبود درک صحیح از تفاوت میان انتقاد و بی‌اخلاقی، فتنه‌انگیزی دشمنان، بدبینی و ناامیدی مردم. الزام مجاهد به کسب فضایل اخلاقی متناسب برای مواجهه با هریک از این موانع، راهکار مقابله با آسیب‌های اخلاقی پیش‌روی این حوزه است. در نوشتار حاضر که از نوع تحلیلی توصیفی است و با روش اسنادی کتابخانه‌ای صورت گرفته است، اخلاص، توکل، شجاعت، بصیرت و انصاف، حسن خلق، اتقان در سخن، صدق و راست‌گویی و صبر و استقامت از الزامات اخلاقی جهاد تبیین شمرده شده است.

نیکونهاد (۱۴۰۳) در مقاله طراحی و تصویرسازی مطلوب از «جهاد تبیین» در تقابل با پدیده جنگ شناختی مبتنی بر اندیشه‌های آیت‌الله خامنه‌ای بر این باور است که چنانچه جهاد تبیین به‌صورت صحیح و اصولی انجام گیرد می‌تواند به‌عنوان یک راهکار اثربخش در مواجهه و مقابله با جنگ شناختی در بُعد روان‌شناسی شناختی و جامعه‌شناسی شناختی مفید واقع شود و به تقویت وحدت اجتماعی و بازسازی اعتماد عمومی منجر گردد. نگارنده در مقاله پیش‌رو به دنبال تبیین مفهومی از جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای با استفاده از چهارچوب جنگ نرم است. از این‌رو دو بُعد سلبی و ایجابی رویکرد ایشان به مفهوم جهاد تبیین مورد مطالعه و بررسی قرار خواهند گرفت.

الگوی مفهومی پژوهش

پژوهش حاضر جهت مطالعه و بررسی مفهوم جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای از الگوی پژوهشی متفاوتی بهره برده است. الگوی حاضر از مفاهیم کلیدی مرتبط با یکدیگر که از ساختار منطقی و محتوایی منسجمی برخوردار است استفاده می‌کند. مفاهیم استفاده شده از پیوندهای منطقی با سایر مفاهیم برخوردار است و در ادامه به صورت مجزا و در تعامل با یکدیگر بررسی می‌شوند. در انتها این بخش مفاهیم به کارگرفته شده به صورت الگویی منسجم با محوریت مفهوم جهاد تبیین ارائه می‌گردند.

مختصات نظری مفهوم جهاد تبیین

جهاد تبیین به عنوان مفهومی ادراکی و شناختی در ادبیات مطالعات راهبردی به تازگی وارد شده است و از اهمیت بالایی برخوردار است. این مفهوم از بار محتوایی نرم‌افزاری بالایی برخوردار است و در دسته مطالعات قدرت نرم قرار می‌گیرد. قدرت نرم به عنوان ابزار تأثیرگذاری و شکل دیگری از قدرت در حوزه رقابت‌های سیاسی و غیرسیاسی در چند دهه اخیر از اهمیت راهبردی بالایی برخوردار بوده است. اهمیت این شکل از قدرت و تأثیرگذاری پس از پایان جنگ سرد آشکار شد. قدرت نرم با به کارگیری ابزارهای چون فرهنگ، باورها، آرمان‌ها و ارزش‌های اخلاقی به صورت غیرمستقیم بر منافع با رفتارهای دیگر کشورها اثر می‌گذارد (افتخاری، ۳۳۶: ۱۳۸۹).

در آثار منتشر شده از جوزف نای قدرت نرم به این معناست که کاری کنیم دیگران آنچه را طلب کنند که ما می‌خواهیم. این چهره قدرت را می‌توان قدرت غیرمستقیم با رفتار جذب‌کننده قدرت نامید. قدرت جذب‌کنندگی می‌تواند بر مبنای گیرایی ایده‌های یک کشور با توانایی آن در تنظیم دستور کار سیاست جهان به گونه‌ای باشد که در ترجیحات دیگر کشورها اثر بگذارد و آن‌ها را شکل دهد. توانایی در رسمیت بخشیدن به ترجیحات، با منابع غیرملموس تر قدرت همچون فرهنگ، ایدئولوژی و نهادهای مرتبط است (نای، ۱۳۸۷: ۱۰۰). در تعریفی دیگر، قدرت نرم توانایی شکل‌دهی ترجیحات دیگران است که به صورت پراکنده عمل می‌کند تا قدرت دفاع را از حریف سلب نماید (رنجبران، ۱۳۸۸: ۲۸). قدرت نرم منبعی

است که جامعه مدنی به نحو حداکثری با جایگزین شدن آن، کارآمد می‌شود (میلسن، ۹۷: ۱۳۸۸).

مفهوم جنگ نرم در چهارچوب پارادایم قدرت نرم معنای نظری پیدا می‌کند. در این نوع جنگ از سلاح‌های نظامی استفاده نمی‌شود بلکه حملات شناختی و گمراهی‌های ادراکی کلیدی فتح و پیروزی‌های سیاسی محسوب می‌شود. در نگاهی تاریخی جنگ نرم به‌وسیله کمیته خطر جاری در سال‌های پایانی دهه ۱۹۸۰ طراحی شد. این کمیته در اوج جنگ سرد و در دهه ۱۹۷۰ با مشارکت اساتید برجسته علوم سیاسی و مدیران سابقه‌دار سازمان سیا و پنتاگون تأسیس شد. در آن مقطع و در پی اصلاحات گورباچف مبنی بر ایجاد فضای باز سیاسی و تغییر در قوانین اقتصادی (پروسترویکا) این کمیته با منتفی دانستن جنگ سخت و مواجهه مستقیم با اتحاد جماهیر شوروی، تنها راه به زانو درآوردن بلوک شرق را جنگ نرم و فروپاشی از درون معرفی کرد. سیاست‌گذاران پنتاگون و سیا با سه راهبرد دکترین مهار، نبرد رسانه‌ای و ساماندهی نافرمانی مدنی اتحاد شوروی را به فروپاشی و شکست واداشتند (سلیمانی و ملک، ۱۳۹۸: ۶۴).

جنگ نرم عبارت است از استفاده طراحی شده از تبلیغات و ابزارهای مربوط با آن، برای نفوذ در مختصات فکر دشمن با توسل به شیوه‌هایی که موجب پیشرفت مقاصد امنیت ملی مجری می‌شود (کالینز، ۱۳۷۰: ۴۸۷)؛ جنگ نرم عبارت است از هرگونه اقدام که ارزش‌ها و هنجارهای جامعه هدف را مورد هجوم قرار می‌دهد و سرانجام منجر به تغییر در الگوهای رفتاری موجود و خلق الگوهای جدید می‌شود که با الگوهای رفتاری مورد نظر حاکم تعارض دارد (کرمی، ۱۳۸۷: ۲).

جنگ نرم مجموعه تدابیر و اقدامات از پیش اندیشیده فرهنگی، سیاسی و اجتماعی کشورهاست که بر نظرات، نگرش‌ها، انگیزش و ارزش‌های مخاطبان اعم از حکومت‌ها، دولت‌ها، گروه‌ها و مردم کشورهای خارجی تأثیر می‌گذارد و در بلندمدت موجب تغییر منش، رفتار و کنش‌های فردی و اجتماعی آنان می‌گردد (الیاسی، ۱۳۸۷: ۱۲). جنگ نرم را می‌توان هرگونه اقدام نرم، روانی و تبلیغات رسانه‌ای دانست که جامعه هدف را نشانه گرفته و بدون درگیری و استفاده از زور و اجبار به انفعال و شکست وا می‌دارد. جنگ نرم به‌کارگیری هوشمندانه، طرح‌ریزی و هدایت‌شده اقدامات غیر رزمی است که سرانجام موجب تغییر

نگرش و رفتار گروه‌های هدف در جهت برنامه‌ها و منافع طراح جنگ نرم خواهد شد (نائینی، ۱۳۸۹).

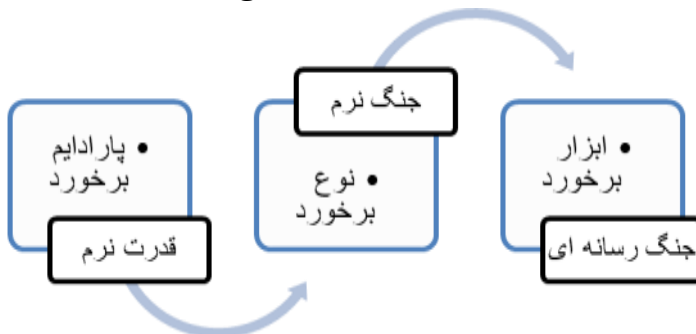
جنگ نرم از ابعاد و ویژگی‌های مختلفی برخوردار است. این ویژگی‌ها با محوریت ذهن‌گرایی توصیف‌کننده مختصات نبرد نرم در دوره مدرن هستند. در جمع‌بندی جنگ نرم ویژگی‌های جنگ نرم عبارت‌اند از: ۱. جنگ نرم در پی تغییر قالب‌های ماهوی جامعه و ساختار سیاسی است؛ ۲. جنگ نرم آرام، تدریجی و زیرسطحی است؛ ۳. جنگ نرم نمادساز است؛ ۴. جنگ نرم پایدار و بادوام است؛ ۵. جنگ نرم پرتحرک و جاذبه‌دار است؛ ۶. جنگ نرم هیجان‌ساز است؛ ۷. جنگ نرم آسیب‌محور است؛ ۸. جنگ نرم چندوجهی است؛ ۹. جنگ نرم تضادآفرین است؛ ۱۰. جنگ نرم تردیدآفرین است؛ ۱۱. جنگ نرم از ابزار روز استفاده می‌کند (قربانی شیخ‌نشین و آسوده، ۱۳۹۸: ۷).

بازوی اجرایی عملیات روانی و جنگ و نبرد، رسانه‌ها و عمدتاً فضای مجازی است که با انتقال محتوای بسته‌های خبری و تحلیلی می‌توانند به اذهان جهت دهند. در جنگ رسانه‌ای شاهد پیشگامی رسانه‌ها در تولید و ترویج تصاویر مجازی و هدایت افکار عمومی و مجموعه تصمیم‌سازان بر اساس تصاویر می‌باشیم. تلاش برای تغییر توازن اطلاعات و دانش به نفع نیروهای خودی به‌خصوص در وضعیتی که توازن نظامی به نفع ما نیست از عمده‌ترین ابعاد این جنگ‌ها محسوب می‌شود. بنابر این بهره‌گیری از امکانات مختلف جهت پیروزی در این جنگ‌ها از جمله جمع‌آوری هوشمندانه اطلاعات، پردازش و صدور آن‌ها، ارتباطات تاکتیکی، موقعیت‌یابی و تشخیص دوست از دشمن از اهمیت بسیاری برخوردار است (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۰۶).

جنگ رسانه‌ای دارای قواعد، مقررات و فنون خاص خود می‌باشد. تصویرسازی، انگاره‌سازی، تحریف، دستکاری اطلاعات، بمباران خبری، جعل خبری، مرعوب‌سازی، شایعه‌سازی، تبلیغات، شوک‌های خبری، بزرگ‌نمایی و برجسته‌سازی از جمله این فنون هستند (نقیب السادات، ۱۳۸۷). رسانه‌ها قادرند تصاویر، اخبار، گرایش‌ها و مصاحبه‌هایی را گزینش کنند و افکار عمومی را در سمت و سوی مورد نظر خود را رهبری کنند و حتی نقش به‌مراتب بیش از جهت‌دهی ذهنی، ایفا کنند (ماه پیشانیان، ۱۳۸۷). استفاده از ابزارهای رسانه‌ای در قالب تئوری‌های مختلف انتقال اطلاعات صورت می‌گیرد. نظریه گلوله، نظریه اثر

محدود، نظریه کاشت و نظریه جبرگرایی از جمله نظریه‌هایی هستند که در عرصه بهره‌گیری از فضای رسانه‌ای در عملیات روانی مورد استفاده قرار می‌گیرند. رسانه‌ها در قالب برقراری پیوندهای شبکه‌ای بین افراد جامعه از قابلیت حضور دسته‌جمعی و آگاهی‌های سیاسی برخوردار هستند. در واقع در چهارچوب جنگ نرم و عملیات شناختی استفاده ابزاری از رسانه‌ها به‌منظور تغییر نقشه ذهنی و صف‌بندی‌های سیاسی انجام می‌شود.

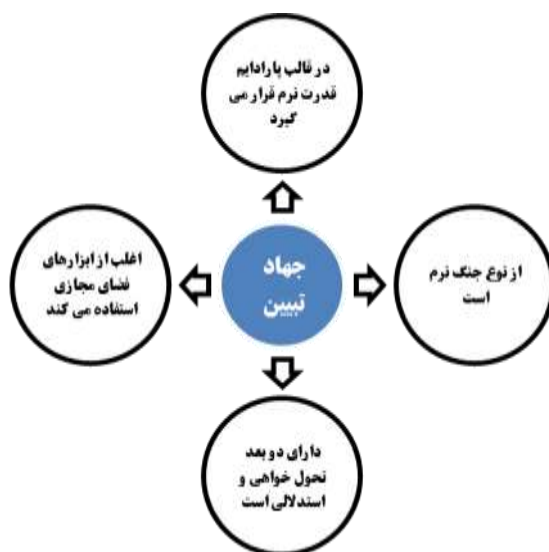
جنگ نرم، اهداف روان‌شناختی خود را از طریق ابزارهای رسانه‌ای و فضای مجازی دنبال می‌کند. اهدافی که عبارت‌اند از: ۱. ایجاد تغییر در اعتقادات و باورها؛ ۲. ایجاد تغییر در افکار و اندیشه‌ها؛ ۳. ایجاد تغییر در رفتار؛ ۴. ایجاد تغییر در ساختار سیاسی (مشیرزاده و ابراهیمی، ۱۳۸۹). در جمع‌بندی مفهوم جنگ نرم و اهداف آن، آیت‌الله خامنه‌ای هدف جنگ نرم دشمن برای تغییر باور را از سه طریق میسر می‌داند: ۱. تغییر باور از طریق گذشته؛ ۲. تغییر باور از طریق حال و آینده؛ ۳. تغییر باور از طریق القای تعبیر مدینه فاضله از غرب (نوروزی، ۱۳۹۸: ۹۷). به باور آیت‌الله خامنه‌ای، جنگ نرم عبارت است از: جنگ عظیم و همه‌جانبه متکی به‌زور، تزویر و پول و امکانات عظیم پیشرفته علمی رسانه‌ای علیه انقلاب، امام و همه آرمان‌ها و دل‌بستگان به آن، با هدف قرار دادن دل و ذهن مردم به‌منظور فروپاشی سنگرهای معنوی، ایمان‌ها، معرفت‌ها، عزم‌ها، پایه‌ها و ارکان اساسی نظام و القای بن‌بست و بحران با اجرای تاکتیک‌ها و تکنیک‌های مختلف برای کسب منافع (عیسی‌نیا، ۱۴۰۱: ۱۲).

شکل شماره ۱: پیوند محتوایی قدرت نرم، جنگ نرم و جنگ رسانه‌ای

مفهوم جهاد تبیین در دستگاه تحلیل ذکر شده از دو بُعد عملیاتی - تحول‌خواهی و بُعد محتوای نرم‌افزاری - استدلالی برخوردار است. در بُعد عملیاتی - تحول‌خواهی این مفهوم از ظرفیت تأثیرگذاری و فضاسازی بسیار زیادی بهره‌مند است. در چهارچوب نوع برخورد مبتنی

بر نبردهای شناختی و نرم‌افزاری، وجود استدلال به‌عنوان محور اساسی برخورد با مسائل و چالش‌های فکری موجود در قالب استفاده ابزاری از رسانه‌ها و فضای مجازی، مفهوم جهاد تبیین از قابلیت تأثیرگذاری بسیار زیادی در جنگ نرم و استفاده از ابزارهای رسانه‌ای برخوردار است. به دلیل بهره‌گیری از استدلال به‌عنوان جوهره و ماهیت نوع تأثیرگذاری در بُعد دوم این مفهوم در قالب پارادایم قدرت نرم قرار می‌گیرد. جهاد تبیین در چهارچوب پارادایم قدرت نرم، وظیفه تبیین محتوای اهداف انقلاب را در بهره‌گیری از فضای پارادایم قدرت نرم می‌بیند. شکل زیر ابعاد و لایه‌های مختلف مفهوم جهاد تبیین در قالب تصویری نظری را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۲: ابعاد محتوایی مفهوم جهاد تبیین

مفهوم تبیین در آیات قرآن و سنت ائمه اطهار(ع)

مفهوم تبیین در منابع معتبر اسلامی و شیعی از کاربرد مثبت و روشنایی‌بخش بالایی برخوردار است. این مفهوم در وضعیتی به کار برده می‌شود که تشخیص معنای حقیقی امری و گفته‌ای مبهم باشد و نیاز به توضیح و تفسیر بیشتری باشد. واژه بیان از ریشه «بین و بان» به معنای جداسازی دو چیز از یکدیگر است. از همین رو، به چیزی که میان دو چیز قرار می‌گیرد، می‌گویند که این «بین» آن دو قرار گرفته و میان آن‌ها فاصله انداخته است. همین جداسازی

میان دو امر موجب می‌شود تا نوعی روشنگری تحقق یابد و مطالب و مسائل آمیخته نشوند و امکان تشخیص با تشخیص یافتن دو امر فراهم آید؛ بنابراین، وقتی می‌گویند: «بَانَ الامر؛ امری روشن شد» یعنی با جداسازی میان دو چیز این روشنایی انجام گرفته و تشخیص و تعیین صورت پذیرفته است.

مفهوم تبیین در آیات قرآن

آیات قرآن کریم با دعوت مردم به رستگاری و توحید نسبت به مفهوم تبیین موضع مثبت و کارکردی را اتخاذ کرده است. بررسی مفهوم تبیین و مشتقات آن در برخی آیات نشان‌دهنده بهره‌گیری منطقی و روشن‌کننده قرآن از این مفهوم است. قرآن همواره دستورات صادر شده از جانب پروردگار را نیازمند توضیح و روشن‌سازی توسط شخص و اشخاصی می‌داند که از توانایی و دانش لازم در این مسیر برخوردار هستند.

جدول شماره ۱: معنای مفهوم تبیین در برخی آیات قرآن کریم

آیه قرآن	معنای مفهوم تبیین
آیه ۲۴۲ سوره بقره	اعلام کردن
آیه ۵۳ سوره فصلت	نشان دادن
آیه ۱۳۸ سوره آل عمران	نشانه
آیه ۸۹ سوره نحل	روشن‌کننده
آیه ۶۴ سوره نحل	روشن ساختن
آیه ۴۴ سوره نحل	اعلام کردن

مفهوم تبیین در آیات قرآنی بررسی شده، عمدتاً حول دو مفهوم «اعلام کردن» و «روشن ساختن» بیان شده است. در قرآن کریم همواره اعلام و بیان آیات الهی به مردم و روشن ساختن آیات الهی جهت جلوگیری از ورود مردم به مسیر گمراهی و دوری از حقیقت مورد تأکید قرار گرفته است و راه نجات در بیان آیات الهی و روشن ساختن آن برای مردم خلاصه شده است.

مفهوم تبیین در سنت ائمه اطهار^(ع)

جهاد در سیره مبارزات سیاسی و فرهنگی پیامبر اسلام^(ص) و ائمه شیعه^(ع) به دو دسته جهاد نظامی و جهاد تبیینی تقسیم می‌شود. در قالب جهاد نظامی حضرت علی^(ع)، امام حسن^(ع) و امام حسین^(ع) از جمله نمونه‌های موفق این عرصه محسوب می‌شوند. پیامبر اسلام در دوره بسط و گسترش دین اسلام جنگ‌های مختلفی را علیه کفار برپا کردند و توانستند در قالب جهاد نظامی به افزایش شمار مسلمین و افزایش نفوذ دین اسلام کمک کنند. جهاد تبیین در دوره حیات پیامبر^(ص) از طریق بسط و شرح مفاهیم توحیدی و اعتقاد صورت می‌پذیرفت. در دوره حکومت حضرت علی^(ع) سخنرانی‌های ایشان و روشنگری‌های سیاسی امام حسین^(ع) و امام حسن^(ع) از جمله دیگر صورت‌های جهاد تبیین محسوب می‌شوند. معارف عمیق دینی و سیاسی موجود در نهج‌البلاغه مجموعه‌ای ارزشمند از جهاد تبیین امام اول شیعیان محسوب می‌شود.

ائمه شیعه در دوره حکومت بنی‌امیه و عباسیان در قالب پرورش شاگرد و نشر معارف دینی در چهارچوب جهاد تبیین عمل می‌کردند. امام صادق^(ع) یکی از مهم‌ترین چهره‌های علمی و سیاسی شیعه محسوب می‌شوند که علاوه بر تقویت جریان و مکتب تشیع به مقابله لسانی و سیاسی با حکومت عباسیان پرداخت. در قالب مثالی آشکار از جهاد تبیین پس از واقعه عاشورا آیت‌الله خامنه‌ای جهاد تبیین و لسانی حضرت زینب^(س) و امام سجاد^(ع) را این‌چنین بیان می‌کنند:

در میدان تبیین و افشاگری، یعنی راهی که زینب کبری^(س) در این چهل روز انجام داد. عظمت این چهل روز به خاطر کاری است که این بزرگوار و حضرت سجاد^(ع) و بقیه‌ای که اطراف این‌ها [بودند] انجام دادند و سختی‌ها را تحمل کردند و [اگر بخواهیم] با زبان روضه‌خوانی حرف بزنیم، در واقع در روز اربعین، زینب کبری آمد گزارش کار به امام حسین^(ع) داد که این کارها را کردیم، این‌جور رفتیم، این‌جور تحمل کردیم و این‌جور بیان کردیم و تبیین کردیم (خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۰/۰۷/۰۵).

در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، جهاد نظامی و جهاد تبیین مکمل یکدیگر هستند و در سیره پیامبر اسلام و ائمه اطهار با توجه به وضعیتی که معصومین در آن قرار می‌گرفتند یکی از این دو راهبرد را اتخاذ می‌کردند.

از جهت عقبه دینی و اعتقادی هم اصل دعوت صدر اسلام بر پایه تبیین استوار بود. تبیین و بیان، مهم‌ترین وظیفه پیغمبران است. دشمنان پیغمبران از جهل‌ها و پرده‌پوشی‌ها استفاده می‌کنند. تبیین حقایق در سیره علوی نمود پررنگی داشت. شما خطبه‌های نهج‌البلاغه را نگاه کنید؛ بسیاری از آن‌ها تبیین واقعیاتی است که در جامعه آن روز وجود داشته و مبنای مهم قیام حسینی نیز تبیین بود. امام حسین را فقط با جنگ روز عاشورا نباید شناخت؛ آن یک بخش از جهاد امام حسین است. به تبیین او، امر به معروف او، نهی از منکر او، توضیح مسائل گوناگون در منا و عرفات، خطاب به علما و نخبگان باید شناخت؛ بنابراین جهاد فقط شمشیر گرفتن و جنگ کردن در میدان قتال نیست؛ جهاد شامل جهاد فکری، جهاد عملی، جهاد تبیینی و تبلیغی و جهاد مالی است (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۹/۰۵/۲۹).

جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای

پیش از ورود به ابعاد سلبی و ایجابی مفهوم جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای به پرسش از مفهوم جهاد، هدف از جهاد تبیین، مفهوم حقایق در جهاد تبیین و ابزارها و شیوه‌های تبیین خواهیم پرداخت. مفهوم «جهاد» در دیدگاه ایشان از محتوای سلبی و مقابله‌جویانه برخوردار است. این مفهوم در پیوند با سایر ابعاد زندگی انسانی می‌تواند به‌عنوان سلاحی جهت مقابله با دشمنان در ابعاد مختلف مورد استفاده قرار گیرد.

جهاد یعنی چه؟ جهاد یعنی تلاش در مقابله با دشمن. هر تلاشی، جهاد نیست. خیلی‌ها تلاش می‌کنند، تلاش‌های علمی زیادی می‌کنند، تلاش‌های اقتصادی می‌کنند که خوب و به‌جاست، اما جهاد نیست. جهاد، یعنی تلاشی که هدف‌گیری در مقابل دشمن در آن وجود داشته باشد؛ این جهاد است. در اصطلاح اسلامی و منطق اسلامی، جهاد این کاری است که در مقابل دشمن انجام می‌گیرد. شما [اگر] کار اقتصادی بکنید برای مقابله با دشمن، می‌شود جهاد؛ کار علمی و تحقیقی بکنید برای مقابله با دشمن، می‌شود جهاد؛ حرف بزنید، تبیین کنید برای خشتی کردن و سوسه دشمن، می‌شود جهاد؛ این‌ها همه جهاد است. پس مهم این است که

ما عرصه جهاد را تشخیص بدهیم که در هر زمانی در چه عرصه‌ای باید جهاد کرد. این، خیلی مهم است (خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۰/۱۱/۰۳).

هدف از جهاد، پرسمان دیگری است که در منظومه تفکر آیت‌الله خامنه‌ای پاسخ‌دهنده وجود است. به باور ایشان هدف از جهاد تبیین انتقال و توضیح حقیقت برای عموم مردم و اشخاصی است که طالب حقیقت هستند.

خیلی از حقایق هست که باید تبیین بشود. در قبال این حرکت گمراه‌کننده‌ای که از صد طرف به سمت ملت ایران سرازیر است و تأثیرگذاری بر افکار عمومی که یکی از هدف‌های بزرگ دشمنان ایران و اسلام و انقلاب اسلامی است ... حرکت تبیین خنثی‌کننده این توطئه دشمن و این حرکت دشمن است. این فضای عمومی در کنار مشکلاتی که ممکن است به وجود بیاورد، برکات بزرگی هم دارد؛ می‌توانید افکار درست را، افکار صحیح را منتشر کنید، پاسخ به اشکالات را، پاسخ به ابهام‌آفرینی‌ها را در این فضا با استفاده از این امکان منتشر کنید و می‌توانید در این زمینه به معنای واقعی کلمه جهاد کنید (خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۰/۰۷/۰۵).

محتوای مدنظر آیت‌الله خامنه‌ای از حقیقت شامل دغدغه‌های جامعه اسلامی و واقعیت‌هایی است که محور تمدن اسلامی هستند و همواره تذکر به آن‌ها و جلوگیری از فراموش شدن آن‌ها سبب پویایی و شادابی جامعه اسلامی می‌شود.

خیلی از حقایق هست که باید تبیین بشود. مهم‌ترین موضوعات و پدیده‌هایی که تبیین درباره آن اهمیت دارد و آن چیزی که امروز پیش پای ملت ما است، عبارت است از تبیین معارف انقلاب اسلامی. سکوت در قبال تحریف حقایق انقلاب جایز نیست. امروز همه افراد مسئول‌اند و اگر دیدند حقایق و محکومات اسلام و انقلاب مورد تحریف قرار می‌گیرد، وظیفه دارند تبیین کنند؛ نباید سکوت کنند. همچنین مسائل جاری کشور باید برای مردم تبیین شود که یکی از وظایف مهم دانشجویان همین است: «حرف‌هایتان را، نظراتان را بگویید؛ در مسائل مهم کشور؛ در مسئله اقتصاد مقاومتی تبیین کنید، در مسئله پیشرفت علمی در مسئله ارتباط با آمریکا [تبیین کنید]؛ برای خیلی‌ها روشن نیست. از دیگر مسائل مهم کشور «مسئله سبک زندگی اسلامی ایرانی که ما مطرح کردیم، خب این درخور بررسی است، این را تبیین کنید؛ مسئله فرهنگ، یکی از مسائل مهم است، این را تبیین کنید (خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۰/۰۷/۰۵).

ابزارهای جهاد تبیین در رویکرد نرم‌افزاری آیت‌الله خامنه‌ای نسبت به مسائل چندلایه اجتماعی طیف گسترده‌ای از ابزارها از فضای مجازی تا سخنرانی‌های وعاظ در هیئت را در برمی‌گیرد. ترکیب این ابزارها با یکدیگر و بهره‌گیری از محتوای ارزش‌های عمیق انقلابی در قالب شکل‌دهی به روایت‌های درست هدف از بهره‌برداری از ابزارها را تشکیل می‌دهند.

دانشجویان و نسل جوان برای انجام وظیفه تبیین ابزارهای مختلفی دارند همین نشریات دانشجویی چیز خوبی است ... این استدلال‌های انقلابی شما را منتشر بکنند تا مردم این‌ها را بخوانند. یکی دیگر از راه‌ها این است که در سخنرانی‌های قبل از خطبه‌های نماز جمعه یک برنامه‌ریزی بکنند، دانشجویهایی که اهل حرف زدن هستند، از طرف جمع پشتیبانی بشوند، کمک بشوند، متن‌های خوبی تهیه کنند، بروند در نماز جمعه [بخوانند]. مسئله نماز جمعه و امثال این‌ها، گفتمان درست می‌کند، این‌ها فکر و مطالبه عمومی ایجاد می‌کند و این خیلی با ارزش است، فضای مجازی از دیگر بسترهای تبیین و بصیرت‌افزایی است پاسخ به اشکالات را، پاسخ به ابهام‌آفرینی‌ها را در این فضا با استفاده از این امکان منتشر کنید و می‌توانید در این زمینه به معنای واقعی کلمه جهاد کنید. البته در عرصه جهاد تبیین «توجه به نیازهای روز و نوآوری در ادبیات و روش‌ها به‌گونه‌ای که بر جان و دل مخاطبان بنشیند، از شرایط لازم است و باید از ظرفیت هنر، مانند مداحی و شعر بهره برد؛ اهداف انقلاب را با دید روشن، با فکر باز، با اندیشه عمیق، در شعر بگنجانید و آن را با صدای خوش، با لحن خوش، با شیوه‌های هنری در جلسه [مداحی] القا کنید (خامنه‌ای، بیانات، ۱۲/۰۴/۱۳۹۵).

رویکرد ایجابی

در رویکرد ایجابی آیت‌الله خامنه‌ای به مفهوم جهاد تبیین بُعد سازندگی و تقویت مبانی انقلابی بسیار حائز اهمیت است. آگاهی و عقلانیت مهم‌ترین مفاهیمی هستند که در بُعد ایجابی جهاد تبیین مدنظر ایشان قرار دارد.

اما تبیین، الزاماتی هم دارد که رعایت آن‌ها شرط اثربخشی سخن حق است؛ اصل قطعی در این باب این است که بایستی از شیوه اخلاقی در این کار پیروی کرد. تبیین نیازمند آگاهی و عقلانیت است جوان‌های ما امروز بحمدالله مجهزند؛ مجهز به فکر، مجهز به عقلانیت، مجهز به آگاهی‌های فراوان و می‌توانند در این زمینه‌ها خیلی تلاش کنند. خودتان را آماده کنید، این

تجهیزات را در خودتان افزایش بدهید؛ تبیین حقایق با هیاهو به دست نمی‌آید. تبیین را اساس کار بدانید؛ بنده می‌بینم گاهی اوقات یک جماعتی، یک افرادی، جوان‌های احتمالاً صالح و مؤمنی با یک کسی مخالف‌اند یا با یک جلسه‌ای مخالف‌اند، بنا می‌کنند هیاهو کردن و جنجال کردن و شعار دادن؛ بنده با این کارها موافق نیستم ... هیچ فایده‌ای ندارد. فایده در تبیین است. در حقیقت آنجایی که کار به دعوا و هیاهو، بینجامد جایی برای تبیین نیست آن شکلی که در آن فتنه به وجود بیاید، دعوا به وجود بیاید، آن شکل مطلوب نیست. آن شکلی که برای مردم آگاهی به وجود بیاید، آن شکل بسیار مطلوب است. کارگزاران نظام باید به دور از هرگونه رویکرد خصمانه‌ای در قبال اعتراضات و شبهات، پاسخگویی با رویکرد تبیین را در دستور کار خود قرار دهند؛ راه تبیین هم همین است که در جلسات عمومی با مردم، بیان کنید، روشن کنید؛ سؤالات را مطرح کنند، شما جواب بدهید، این‌ها می‌شود تبیین؛ در رسانه‌ها هم پخش شود (خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۰/۰۷/۰۵).

در دولت‌های گذشته ایشان همواره با تبیین حقایق انقلاب اسلامی به دنبال حرکتی جهادگونه در این زمینه بوده‌اند. انتقال حقایق و واقعیت‌های موجود به توده‌های مخاطب بُعد محتوایی نگاه ایجابی آیت‌الله خامنه‌ای را نسبت به مفهوم جهاد تبیین تشکیل می‌دهد. در این چهارچوب انتقال معانی به اذهان و قلب‌ها با توجه به دستاوردهای موجود انجام می‌شود.

بدون تبیین حقیقت، افکار عمومی در ظلمت و فضای غبارآلود باقی خواهد ماند و دشمن سوءاستفاده خواهد کرد و اگر کسی بتواند حقایق را در چشم مردم تحریف کند، یعنی در واقع عمل و بازو و اراده مردم را به سمت گمراهی کشانده است. تبیین اساس کار ما است. ما با ذهن‌ها و دل‌ها مواجهیم؛ باید دل‌ها قانع بشود. اگر دل‌ها قانع نشد، بدن‌ها به راه نمی‌افتد؛ بنابراین امروز همه ما بایستی در میدان تبیین حرکت بکنیم (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۲/۰۴/۰۷).

رویکرد سلبی

جهت‌گیری سلبی مفهوم جهاد تبیین در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای بر ضد دشمن و مقابله‌جویانه است. به باور ایشان جهاد ابعاد مختلفی دارد و یکی از ابعاد ضد دشمنان بعد تبیینی و آگاهی‌بخش آن است. بُعد سلبی مفهوم جهاد تبیین جنبه خنثی‌سازی توطئه‌های نرم‌افزاری دشمن را در برمی‌گیرد.

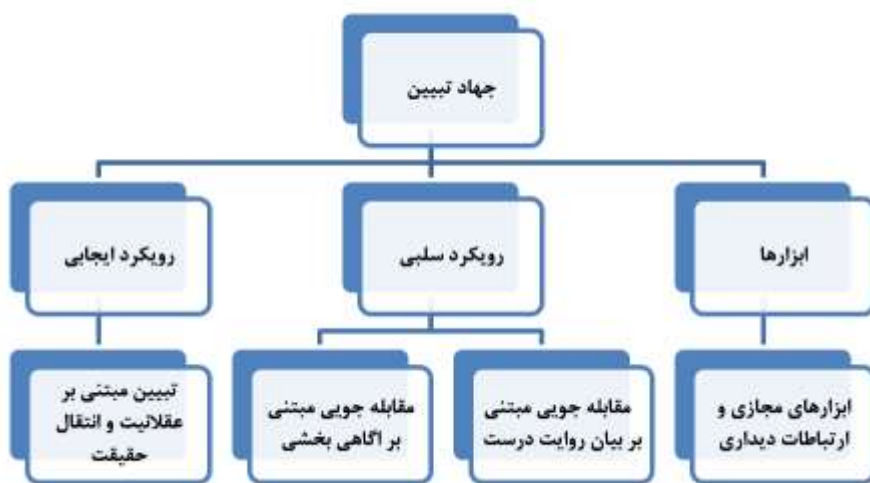
یک روز میدان، میدان نظامی است مثل دوران دفاع مقدس، دوران دفاع از حرم؛ اینجا میدان، میدان نظامی است؛ آن روز خیلی‌ها وظیفه را تشخیص دادند و حرکت کردند و رفتند و وظیفه‌شان را انجام دادند؛ البته واجب کفایی بود؛ واجب عینی نبود که البته در همین جا هم هیئت‌ها سنگ تمام گذاشتند که قبلاً عرض کردیم و بسیاری از این رزمندگان ما و شهدای ما، بچه‌های هیئت‌ها بودند که رفتند و به شهادت رسیدند. یک روز عرصه علم است و جهاد، جهاد علمی است، باید علم را بالا برد؛ یک روز عرصه فعالیت‌های اجتماعی است؛ یک روز عرصه خدمات اجتماعی است و خدمت به مردم، آن روزی که دشمن سعی می‌کند جامعه را در فشار اقتصادی قرار بدهد، برای اینکه مردم را در مقابل اسلام، در مقابل نظام اسلامی قرار بدهد؛ آن روز اگر شما خدمت اقتصادی و اجتماعی به مردم بکنید، جهاد کرده‌اید در مقابل دشمن؛ لکن از همه این‌ها مهم‌تر عرصه تبیین و روشنگری است. اگر روشنگری بود، همه این عرصه‌های گوناگون در وقت خود و جای خود وضعیتشان روشن خواهد شد و مردان خودشان را پیدا خواهند کرد (خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۰/۱۱/۰۴).

مقابله سلبی با دشمن از طریق بیان روایت درست در جهت مقابله با روایت‌های نادرست رسانه‌ها و منابع خبری بیگانه بُعد دیگری از اضلاع رویکرد سلبی آیت‌الله خامنه‌ای به مفهوم جهاد تبیین را تشکیل می‌دهد. بُعد سلبی مفهوم جهاد تبیین که آمیخته با روایت‌گری مقابله‌جویانه است در واقع مکمل بُعد ایجابی مفهوم جهاد تبیین است که مراد از آن تبیین حقایق است؛ روایت‌گری مقابله‌جویانه به باور آیت‌الله خامنه‌ای عبارت است از:

این بزرگوار^(۶) جهاد تبیین را، جهاد روایت را راه انداخت؛ نگذاشت و فرصت نداد که روایت دشمن از حادثه غلبه پیدا کند؛ کاری کرد که روایت او بر افکار عمومی غلبه پیدا کند، حالا تا امروز روایت زینب کبری که از حادثه عاشورا در تاریخ مانده، در همان زمان هم تأثیر گذاشت در شام، در کوفه، در مجموعه سال‌های حکومت اموی و منتهی شد به ساقط شدن حکومت اموی، ببینید، این درس است؛ این همان حرفی است که بنده همیشه می‌گویم: شما روایت کنید حقایق جامعه خودتان و کشور خودتان و انقلابتان را، شما اگر روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند؛ شما اگر انقلاب را روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند؛ شما اگر حادثه دفاع مقدس را روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند، هر جور دلش می‌خواهد؛ توجیه می‌کند، دروغ می‌گوید (آن هم) ۱۸۰ درجه خلاف واقع؛ جای ظالم و مظلوم را عوض می‌کند. شما

اگر حادثه تسخیر لانه جاسوسی را روایت نکنید که متأسفانه نکردیم - دشمن روایت می‌کند و کرده؛ دشمن روایت کرده، با روایت‌های دروغ. این کاری است که ما باید انجام بدهیم؛ وظیفه جوان‌های ماست (خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۰/۰۹/۲۱).

محتوای روایت درست و کشیدن خط تمیز بین روایت‌های کاذب از روایت درست محتوا و مختصات روایت حقیقی را تشکیل می‌دهد. آیت‌الله خامنه‌ای وظیفه طراحی روایت درست و محتوايان را بر عهده همه دلسوزان انقلاب و به‌طور خاص جوانان قرار داده‌اند. اهمیت بیان روایت درست در فضای فتنه‌گون مهم‌ترین کارکرد سلبی مفهوم جهاد تبیین را تشکیل می‌دهد. من از این جمله استفاده کنم برای بیان این مطلب که شما جوانان عزیز و دانشجویان عزیز که به معنای واقعی کلمه میوه دل ملت و امید آینده این کشورید، به مسئله تبیین اهمیت بدهید. خیلی از حقایق هست که باید تبیین بشود. در قبال این حرکت گمراه‌کننده‌ای که از صد طرف به سمت ملت ایران سرازیر است و تأثیرگذاری بر افکار عمومی که یکی از هدف‌های بزرگ دشمنان ایران و اسلام و انقلاب اسلامی است و دچار ابهام نگه‌داشتن افکار و رها کردن اذهان مردم و به‌خصوص جوان‌ها، حرکت تبیین خنثی‌کننده این توطئه دشمن و این حرکت دشمن است. باید به این نکته توجه داشت که جهاد تبیین و دعوت به تبیین همیشه در جایی اتفاق می‌افتد که ما فضای فتنه‌گون و غبارآلودی داشته باشیم؛ یعنی در فضاهای روشن و واضح که جریان حق و باطل هرکدام نمود خود را دارند، آنجا میدان مواجهه‌ای است که عمدتاً سخت است. فضا وقتی فتنه‌گون می‌شود که ما در آن فضا ابهام در تشخیص حق و باطل داریم و اتهاماتی مطرح می‌شود که باورهای مردم و بُعد اراده مردم تحت تأثیر قرار می‌گیرد (خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۰/۰۷/۰۵).

شکل شماره ۳: اضلاع سه گانه مفهوم جهاد تبیین در دیدگاه آیت الله خامنه‌ای

نتیجه گیری

با تقویت قدرت نظامی و بازدارندگی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و بی‌فایده بودن حمله نظامی در بیش از چهار دهه گذشته جنگ استکبار جهانی با انقلاب اسلامی در فاز جنگ نرم و جنگ شناختی دنبال شده است. در جنگ نرم تاکتیک‌های مبارزه متفاوت و پیچیده‌تر است. جنگ رسانه‌ای یکی از ابزارهای جنگ نرم است که با انتقال پیام و روایت‌ها سروکار دارد. پیام‌ها در جنگ نرم به سه دسته تقسیم می‌شوند: پیام‌های سفید، پیام‌های خاکستری و پیام‌های سیاه. پادزهر مقابله با پیام‌ها و روایت‌های فریبنده دشمن جهاد تبیین و آگاه‌سازی است. در دوره حاضر آیت‌الله خامنه‌ای دو جریان تحریم و تحریف را هم‌عرض با یکدیگر می‌داند و معتقدند شکست جریان تحریف، موجب شکست جریان تحریم خواهد شد؛ زیرا دشمن با تحریف واقعیت‌ها توانسته است تحریم‌ها را به‌جایی برساند که اثر منفی آن بر جامعه بسیار مشهود باشد. از این رو جهاد تبیین در واقع نوعی مقابله با تحریف‌ها و شکست تحریم‌هاست.

اگرچه آیت‌الله خامنه‌ای همواره قشر نخبگان، طلاب و دانشجویان را به تبیین فراخوانده‌اند، اما اکنون مخاطب عام را به این امر دعوت کرده و از همگان خواسته‌اند در حوزه خود تأثیرگذار باشند و نسبت به شرایط کنونی جامعه و جهان بی‌تفاوت نباشند. در این بین در چهارچوب مفهوم جهاد تبیین از یک‌سو این حرکت، جهادی رسانه‌ای را از سایر

تحولات جهادی مانند جهاد نظامی متمایز می‌کند و از سوی دیگر، باید توجه داشت که جهاد تبیینی، حقیقتی ثابت و در دسترس و آماده نیست؛ بلکه باید به‌سوی تحقق آن حرکت کرد. جهاد تبیین در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای در قالب دو رویکرد سلبی و ایجابی مطرح شده است. در بُعد ایجابی مفهوم جهاد تبیین، اقناع مبتنی بر عقلانیت و انتقال حقیقت قرار دارد. سؤالات و مسائل موجود نیازمند پاسخ‌های خردمندانه است و ظرفیت‌های عقلانی گسترده آرمان‌های انقلاب اسلامی توانمندی لازم را جهت ارائه پاسخ‌های مناسب دارد. در بُعد سلبی مفهوم جهاد تبیین مقابله‌جویی مبتنی بر آگاهی‌بخشی و مقابله‌جویی مبتنی بر بیان روایت درست عناصری هستند که نقش مکمل برای بُعد ایجابی را ایفا می‌کنند. رویکرد سلبی و ایجابی به مفهوم جهاد تبیین به‌صورت مکمل با یکدیگر به ایفای نقش فکری و آگاهی‌بخشی به توده‌های مردمی و نخبگان اطلاق می‌شود.

فهرست منابع

- افتخاری، اصغر و همکاری (۱۳۸۹). قدرت نرم و سرمایه اجتماعی، تهران: دانشگاه امام صادق(ع) و دانشگاه جامع امام حسین(ع).
- الیاسی، محمدحسین (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر ماهیت و ابعاد تهدید نرم، فصلنامه نگاه، دوره ۲، شماره ۵.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۰/۱۱/۰۴). بیانات در دیدار مداحان اهل بیت (علیهم‌السلام).
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۰/۰۷/۰۵). بیانات در پایان مراسم اربعین حسینی.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۲/۰۴/۰۷). بیانات در دیدار با مسئولان دستگاه قضایی.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۵/۰۴/۱۲). بیانات در دیدار با جمعی از دانشجویان.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۰/۱۱/۱۳). بیانات در دیدار با مداحان اهل بیت (علیه‌السلام).
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۰/۰۹/۲۱). بیانات در دیدار پرستاران و خانواده شهدای سلامت.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۹/۰۵/۲۹). بیانات در دیدار قاریان و حافظان برتر شرکت‌کننده در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم.
- رنجبران، داوود (۱۳۸۸). جنگ نرم، تهران: ساحل اندیشه.
- سلیمانی، احسان؛ ملکی، احمد (۱۳۹۸). تبیین نظام مقابله با جنگ نرم و اصول حاکم بر افسران جنگ نرم، رهیافت فرهنگ دینی، سال دوم، شماره ۶.
- عیسی نیا، رضا (۱۴۰۱). جهاد تبیین در زمانه جمهوری اسلامی ایران و نقش روحانیت در آن، پژوهشنامه تبلیغ اسلامی، سال اول، شماره ۴.
- قربانی شیخ‌نشین، ارسلان؛ آسوده، رضا (۱۳۹۸). آمریکا و جمهوری اسلامی ایران: از جنگ سخت تا جنگ نرم، پژوهش‌های راهبردی انقلاب اسلامی، سال دوم، شماره ۶.
- کرمی، مسعود (۱۳۸۷). قابلیت‌های بسیج و سرمایه اجتماعی، مجموعه مقالات قدرت نرم، جلد دوم، تهران: پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- ماه پیشانیان، مهسا (۱۳۸۷). راهکارهای آمریکای در جنگ نرم با جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه عملیات روانی، شماره ۱۸.

- مشیرزاده، حمیرا؛ ابراهیمی، نبی‌الله (۱۳۸۹). تحول مفاهیم در روابط بین‌الملل، تهران: مرکز مطالعات عالی بین‌المللی.
- ملک‌زاده، محمد (۱۴۰۲). کارکردها و پیامدهای جهاد تبیین در بین‌المللی شدن الگوی مقاومت از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، حکومت اسلامی، دوره ۲۸، شماره ۲.
- نائینی، علی محمد (۱۳۸۹). درآمدی بر ماهیت‌شناسی جنگ نرم، راهبرد دفاعی، دوره ۸، شماره ۲۸.
- نجم‌آبادی، زهرالسادات (۱۴۰۱). الزامات و موانع اخلاقی جهاد تبیین در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای با تکیه بر نقش روحانیت، مطالعات اخلاق کاربردی، دوره ۱۸، شماره ۴۶.
- نقیب‌السادات، سیدرضا (۱۳۸۷). تهدیدهای رسانه‌ای و مدیریت بحران، پژوهش‌های ارتباطی، دوره ۱۵، شماره ۵۵.
- نوروزی، محمدجواد (۱۳۹۸). راهکارهای مقابله با جنگ نرم در نظام ولایی، حکومت اسلامی، دوره ۲۴، شماره ۱.
- نیکونهاد، ایوب؛ بیوک، محسن (۱۴۰۳). طراحی و تصویرسازی مطلوب از «جهاد تبیین» در تقابل با پدیده جنگ شناختی مبتنی بر اندیشه‌های رهبری، آینده‌پژوهی انقلاب اسلامی، شماره ۱۶.